

SAT-2.114-2-HPSW-03

ORDEALS IN PLANNING SOCIAL SERVICES AND INSURING THEIR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Plamen Kolev

ПРОБЛЕМИ ПРИ ПЛАНИРАНЕ НА СОЦИАЛНИТЕ УСЛУГИ И ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО ИМ РАЗВИТИЕ

Пламен Колев

Ordeals in planning social services and insuring their sustainable development: The aim of the following elaboration is to present overall conclusions about the main ordeals in planning and developing the social services, as well as in insuring their long-term sustainable development. The elaboration puts emphasis on the effort and the tendencies in the developing a social service. The aim is to put forward a critical analysis and to mark the main ordeals and problems in the planning and the developing of the social services.

Key words: social services, planning, sustainable, development

JEL Codes: I3, J71, J78

ВЪВЕДЕНИЕ

Необходимостта от изследване на проблемите и предизвикателствата пред разкриването на нови социални услуги и осигуряване на тяхното устойчиво развитие е предизвикано от следните съображения:

- голяма част от стратегическите документи на ниво ЕС и в България са насочени към прилагане на мерки за защита и развитие на алтернативни грижи за лица в неравностойно положение;
- през последните години в България се насочват значителни финансови ресурси с оглед постигането на социално включване на различни уязвими групи от населението.

Едновременно с тези тенденции, съвременната ситуация разкрива наличие на проблеми при прилагането на политиките в тази област. Една част от тях са свързани с и произтичат от процесите на децентрализация и деинституционализация, но друга част са провокирани от наличието на положителни и отрицателни практики в планирането, разкриването и постигането на устойчивост на новите социални услуги.

Предвид наличните политики и постигнатите резултати, настоящия доклад цели да идентифицира основните проблеми при изграждането и развитието на алтернативни социални услуги в България.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В историческа ретроспекция разкриването на социални услуги търпи съществено развитие, както по отношение на тяхната разновидност, така и по отношение на отговорните за това институции. В по-конкретен план разкриването на социални услуги се трансформира от „спонтанна дейност на благотворителни организации“, в активна социална политика, реализирана от държава, общини и неправителствени организации. Типичен пример за адекватността на благотворителните организации в миналото е габровското дружество „Майчина грижа“. Активната социална, благотворителна и просветна дейност на дружеството

се тълкува като първообраз на съвременната „приемна грижа“. Нещо повече дружеството не само подкрепя хора с различни социални проблеми, но и подпомага духовното развитие и еманципация на жената във възрожденското общество [1].

В края на 90-те години при разкриването на социални услуги в България се разчита предимно на местния капацитет на общината да планира, идентифицира и разработва алтернативни услуги. Липсата на задълбочен анализ на ситуацията и адекватен процес на планиране води до положение, в което потенциални бенефициенти са лишени от социални услуги и подкрепа, а общините не са в състояние да предложат алтернативи за подобряване на качеството на живот на лицата в рисък.

Хаотичното развитие на услугите и практиката да се планира „на парче“, без цялостен поглед върху социалните услуги като част от секторната социална политика, водят до неравномерно разпределение на услугите в страната и неравнопоставеност в обхващането на общините и различните рискови общности [2]. Като последица от това наличната социална инфраструктура не само че не е съобразена със съществуващите нужди на уязвимите групи, но и не се използва пълноценно. Доказателство за това са домовете за деца и възрастни. Тяхното закриване е част от процеса на дейнституционализация, стартиран в областта на благосъстоянието на децата. Безспорен е факта, че институционалната грижа е тежко наследство от миналото. Още по-категорично е твърдението, че държавата не е в състояние да се грижи за децата по-добре, отколкото техните родители [3]. Също толкова видимо е, че голяма част от специализираните институции са ситуирани в извън населени места – труднодостъпни, отдалечени от градските центрове, което затруднява комуникацията и обрича ползвателите на социална изолация. Но не без значение са обществените нагласи и манталитет, които трайно се отразяват на решението на общините да закрият тези социални инфраструктури. В резултат на очертаните проблеми реформата в областта на благосъстоянието на децата е преформулирана и отложена до 2025 г. [4].

Голяма част от визиряните проблеми са нормативно преодолени чрез промените в Закона за социално подпомагане и Правилника за неговото прилагане/ЗСП и ППЗСП/ през 2010г. [5]. С редакцията на нормативната уредба се въвежда задължението към всички областни администрации и общини да разработят и да приемат областни и общински стратегии за развитието на социални услуги за период от 5 години. Направена е първата крачка с цел да се преодолее дисбалансът в обхватъта на услугите и да се осигури равен достъп до качествени социални услуги на всички рискови групи и общности. Друг основен приоритет на реформата е да се осъществи процес на дългосрочно стратегическо планиране с участието на всички заинтересовани страни. В унисон с разработените и утвърдени областни стратегии, общинските съвети са натоварени със задачата да приемат стратегии и годишни планове за развитието на социалните услуги на общинско ниво. В резултат на това, както и благодарение на възможностите, които предоставя Европейския социален фонд се постига масово разкриване на алтернативни социални услуги, базирани в общността. Те са насочени към оказване на подкрепа за социално включване на уязвими деца и възрастни. Това дава огромен тласък за осъществяване и прилагане на мерки, свързани с дейнституционализацията, особено на децата, настанени в специализирани институции. Освен, че се постига напредък в реформирането на социалната система се разработват и съвременни подходи за грижа за деца и възрастни с увреждания.

Философията на промените се състои в изграждане на центрове за настаняване от семеен тип на комуникативни места в близост до образователни, социални, медицински и обществени институции, за да се постигне траен и видим ефект за социална интеграция на потребителите. Важно условие за предоставяне на

индивидуална и качествена грижа е малкия им капацитет. В следствие на промените социалната сфера се развива бързо като до голяма степен се преодоляват обществените нагласи към хората в неравностойно положение чрез търсене на решения за подкрепа, защита на техните права и ресоциализация.

Към настоящия момент реформирането и тенденцията за закриването на специализираните институции за деца е необратим процес. Едновременно с това също възникват трудности, отнасящи се до планирането и разкриването на нови услуги. Пример за това е запълването на капацитета на новопостроените Центрове за настаняване от семеен тип и Зашитени жилища. Поради неправилно планиране в началото на процеса и острия дефицит на реални потребители на тези услуги, общините са изправени пред сериозни проблеми и някои от тях не могат да стапират предоставянето на услугите. Проблемът с капацитета на новоразкритите социални услуги в общността показва на практика, че са планирани повече услуги, отколкото могат да бъдат „запълнени“. С други думи недостигът на потребители в различни общини се оказва сериозен проблем. В редица анализи е отчетено като грешка липсата на първоначална комуникация с общините като доставчици на социални услуги. На практика те са „изолирани“ от подбора на потребители и нямат достатъчно ясна и навременна информация за това какви социални услуги се планират да бъдат разкрити на местно ниво. Констатираните проблеми частично се решават след като се разширява целевата група и се включват и деца от домове за деца лишени от родителска грижа (ДДЛРГ). Някои от новоразкритите ЦНСТ се трансформират в друг вид социална услуга.

Друг проблем, констатиран в хода на реформите е **недостатъчния брой на заетите служители в новоразкритите социални услуги в общността**. В този контекст се очертават множество негативни тенденции, свързани с текучество на персонала, липса на адекватно обучение, недостатъчен брой супервизии и практически указания. Ниското заплащане на заетите специалисти, липсата на квалифицирани кадри по места, невъзможността за наемане на специалисти в пенсионна възраст също значително влияят върху качеството и количеството на заетите в социалната сфера. Не без значение е и факта, че социалните работници са сред специалистите с „висока степен на натовареност, много висока степен на стрес в работното ежедневие, ниска степен на заплащане на труда, ниска степен на обществен престиж и ниска степен на овластеност“. [6]

В хода на реформата се установява и проблема с плавния преход на децата от специализираната институция към новоразкритите центрове за настаняване от семеен тип. Адаптирането на децата към новите условия е трудно и е причина за бавното постигане на положителни резултати. Появата на тежки поведенчески и емоционални кризи от преместването на децата в центровете за настаняване от семеен тип доказва необходимостта от последователност в грижата, прилагането на индивидуален подход, комплексни мерки и механизми за създаване на навици сред потребителите. В тази връзка доставчиците на социални услуги се натъкват на сериозни предизвикателства, свързани със задържането на квалифицираните кадри в социалната система. Като лоша практика се очертава наемането на специалисти в новоразкритите центрове за настаняване от семеен тип от специализираните институции. Наетият персонал до голяма степен прехвърля институционалния тип грижи в новосформираните услуги в общността. Така се опорочава предоставянето на качествена социална услуга, пренебрегва се индивидуалният подход и не се постига чувствителен напредък в социалната интеграция на децата.

Друг проблем, който се отчита е ниския стандарт и недостига на средства за издръжка на новоразкритите социални услуги в общността. Наложеният модел на финансиране на база единен разходен стандарт, предоставен на потребител се оказа неефективен и недостатъчен като размер, въпреки по-големите възможности

и гъвкавост на европейското финансиране. Аргумент за това е факта, че след приключване на проекта разкритите социални услуги се превръщат в делегирана държавна дейност, финансирана от държавния бюджет в съответствие с капацитета. В много от случаите, за да компенсират недостига на персонал, повечето общини прибягват до наемането на персонал в пенсионна възраст. Това е позволено от Методиката за числеността на персонала, утвърдена от МТСП [7].

Едновременно с това от ключово значение за доставчиците на социални услуги и за общините, е да бъде изработен финансов механизъм за прехвърляне на средствата от закритите институции към новите услуги в общността. Като основни причини мога да се обособят следните обстоятелства:

- модернизирането на материалната база в голяма част от институциите е осезаема, но все още стои проблемът с отдалечеността и изолираността на тези места;
- сградният фонд на домовете може да бъде използван при последващия етап на реформата, а именно предоставяне на услуги за възрастни.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Разкриването на нови социални услуги и осигуряване на устойчивостта им като част от деинституционализацията е сложен процес, който трябва да се управлява професионално и прозрачно, чрез активно включване на гражданско общество и всички останали заинтересовани страни на всички етапи на процеса: управление, планиране, изпълнение и мониторинг. В хода на интензивните промени, протичащи в последните десетилетия в България се установяват конкретни проблеми. Те от своя страна трябва да бъдат обект на законодателно уреждане, но и на практически интервенции. Настоящият доклад обръща внимание на установените проблеми, с оглед необходимостта от тяхното дискутиране и разрешаване.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Инджов, Е. Социална работа на Габровско женско дружество „Майчина грижа“ през 70-те години на XIX век”, Международна научна конференция УНИТЕХ 2014, Габрово, Сборник доклади, т. IV.
- [2] Наръчник за областно планиране на социалните услуги с участието на всички заинтересовани страни – УНИЦЕФ, <https://www.unicef.bg/assets/PDFs/Handbook.pdf>
- [3] Стоянова-Тодорова, И. Деинституционализацията на децата в Република България – национална стратегия и нова визия на грижите за деца. Международна научна конференция УНИТЕХ 2014, Габрово, Сборник доклади, т. IV, стр. 230.
- [4] Тодорова, И. Анализ на ефективността на политиката за деинституционализация на грижите за деца в Р. България, Международна научна конференция УНИТЕХ 2013, Габрово, Сборник доклади, т. IV, стр. 227.
- [5] <http://lex.bg/laws/ldoc/> - Закон за социално подпомагане (Обн. ДВ. бр.56 от 19 Май 1998г. изм. ДВ. бр.15 от 23 Февруари 2010г.,)
- [6] Русанова, Л. Тенденции и предизвикателства пред развитието на професията „социална работа (общи изводи от експертна оценка в гр.Габрово)“. Научни трудове на Русенски университет, 2015, т.54, серия 8.1, стр. 73-74
- [7] http://www.asp.govtment.bg/ASP_Files/img-Y02115057.pdf - Методика за определяне на длъжностите на персонала в специализираните институции и социалните услуги в общността.

За контакти:

Ас. Пламен Колев, Катедра “Социални и стопански науки”, Технически Университет - Габрово”, тел.: 0899274607, e-mail:rex_77@abv.bg